

КРИТЕРІЇ, ПОКАЗНИКИ ТА РІВНІ СФОРМОВАНОСТІ ІНТЕЛЕКТУАЛЬНО-ТВОРЧИХ УМІНЬ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

CRITERIA, INDICATORS AND LEVELS OF FORMATION INTELLECTUAL AND CREATIVE SKILLS OF FUTURE TEACHERS OF MUSIC

Стаття присвячена проблемі формування інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, яка набуває актуальності через модернізацію освіти, зміщення акценту у визначенні цілей із засвоєння знань учнями на розвиток їхньої особистості, на підготовку такої особистості, що здатна до саморозвитку, володіє нестандартним мисленням, виявляє готовність до життєдіяльності в умовах соціальних змін. Для вчителя музичного мистецтва це питання особливо актуальне, тому що музичне мистецтво є ефективним засобом особистісного розвитку учнів, здобуття універсальних знань, що доповнюють цілісну картину світу. Автор аналізує педагогічні дослідження з поданої проблеми на предмет критеріїв і показників сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва. У статті описано компоненти досліджуваного явища, а саме: когнітивно-пізнавальний компонент передбачає наявність знань із педагогіки, психології, мистецтвознавства тощо; операційний компонент включає загальні та спеціальні інтелектуально-творчі уміння; особистісний компонент інтелектуально-творчих умінь включає такі особистісні якості, як креативність, самостійність, ініціативність тощо.

На основі ґрунтовного аналізу наукових розвідок із даної проблеми автор визначає і характеризує авторські критерії та показники сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва, а саме: професійно-креативний, когнітивний, операційно-діяльнісний і особистісно-оцінний критерії. У статті розкрито показники рівнів сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Зроблено висновок, що дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми і полягає в розробленні конкретних науково-методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення методів формування творчо-інтелектуальних умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Проаналізовані показники, критерії та рівні дадуть змогу визначити сучасний стан і передбачити динаміку формування інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва.

Ключові слова: інтелект, уміння, творчість, інтелектуально-творчі уміння,

вчитель музичного мистецтва, професійно-креативний критерій, когнітивний критерій, операційно-діяльнісний критерій, особистісно-оцінний критерій.

The article considers the problem of forming intellectual and creative abilities of future music teachers that is being essential through education improvement, moving focus on goal determination, from learning by students to personal development, to training of such personality being capable of self-development, having lateral thinking, being ready for operation in the conditions of social changes. For the music teacher, this matter is quite essential as music art is the efficient method of personal development of students, reaching common knowledge that complements the entire world view. The author analyzes pedagogical researches of the above problem for criteria and indexes of formed intellectual and creative abilities of future music teachers. The article describes the components of the phenomenon to be studied, in particular, cognitive component provides for the availability of knowledge on pedagogics, psychology, musicology; operating component includes common and specific intellectual and creative abilities; personal component of intellectual and creative abilities includes such personal qualities as creativity, independency, initiative, etc.

Based on reasonable analysis of scientific researches of the above problem, the author specifies and describes the author's criteria and indexes for the formation of intellectual and creative abilities of future music teachers, in particular: professional and creative, cognitive, operation and activity, personal and evaluative. He discloses the indexes of intellectual and creative abilities level of future music teachers.

It is concluded that the research does not consider all aspects of the problem and is aimed at developing certain scientific and methodological recommendations focused on the improvement of creative and intellectual abilities of future music teachers.

Analyzed indexes, criteria and levels will enable to determine the current status and forecast the formation of intellectual and creative abilities of future music teachers.

Key words: intelligence, skills, creativity, intellectual and creative abilities, music teacher, professional and creative criterion, cognitive criterion, criterion of operation and activity, personal and evaluative criterion.

УДК 371.124:7.071.2

DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085-2019-17-1-18>

Корчагіна Г.С.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри музично-

інструментальної підготовки вчителя

Харківського національного

педагогічного університету

імені Г.С. Сковороди

Постановка проблеми в загальному вигляді.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства, пов'язаному із процесами модернізації в освіті, україні необхідне вирішення актуальних завдань підготовки вчителя нової генерації, спроможного до інноваційної діяльності на рівні світових стандартів, здатного орієнтуватися в розмаїтті суперечностей сучасного світу, адекватно

оцінювати навколишній світ, демонструвати високий рівень професіоналізму, визначати способи особистісного розвитку й саморозвитку. Ці положення відображено в державних документах про освіту, зокрема: у «Національній доктрині розвитку освіти в Україні у XXI ст.» (2002 р.), «Концептуальних засадах розвитку педагогічної освіти України та її інтеграції в європейський простір» (2004 р.),

«Концепції трансформації вищої освіти в Україні на початку XXI ст.» (2007 р.), Законі України «Про вищу освіту» (2014 р.).

Для вчителя музичного мистецтва це питання особливо актуальне, тому що музичне мистецтво є ефективним засобом особистісного розвитку учнів, здобуття універсальних знань, що доповнюють цілісну картину світу. Учителю музичного мистецтва впливає на смаки вихованців, заохочує їх до музики, спонукає до творчого самовдосконалення. Тому особливого значення набуває проблема формування інтелектуально-творчих умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва, оскільки вони є основою для засвоєння нових знань, перенесення їх в інші умови, дають можливість самостійно аналізувати й порівнювати музичну інформацію, що постійно поповнюється, оцінювати власну виконавську й музично-педагогічну діяльність, що в майбутньому сприятиме посиленню ефективності мистецької освіти молодого покоління.

Оцінювати рівень сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільно за допомогою комплексу критеріїв і показників, для визначення яких необхідне серйозне наукове обґрунтування як в теоретичному, так і у практичному планах.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема інтелектуальних умінь представлена в дослідженнях Л. Виготського, П. Гальперіна, Є. Кабанова-Меллер, Н. Менчиської, В. Паламарчук, Т. Шамової, І. Якиманської та ін..

Широко висвітлена проблема творчих умінь у працях Ю. Алієва, В. Борєва, Д. Гілфорда, Л. Грекова, Н. Кузьміна, В. Орлова, Я. Пономарьова, Г. Розена, Л. Спірина, А. Стасова, К. Стасовська, М. Степінського, Н. Федоренко, М. Фрумкіна й ін.

Проблеми професійного розвитку педагога-музиканта досліджували А. Болгарський, І. Гринчук, Г. Дідич, В. Дряпіка, Г. Падалка, О. Рудницька, О. Щолокова.

Певний інтерес для нашого дослідження становлять праці О. Митника, Т. Люріної та М. Ушакової, де розглядається проблема саме інтелектуально-творчих умінь.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Під час пілотажного дослідження було з'ясовано, що у процесі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва недостатньою мірою залучають до різних видів діяльності для мобілізації їхнього творчого потенціалу, здебільшого відсутня цілеспрямована робота з формування інтелектуально-творчих умінь майбутніх фахівців

Мета статті полягає у визначенні й обґрунтуванні критеріїв, показників і рівнів сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Проведений нами аналіз поняття «інтелектуально-творчі вміння майбутнього вчителя музичного мистецтва» та запропонована їхня класифікація дозволили виокремити компоненти, критерії та відповідні показники, що в сукупності визначають рівні сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва. До компонентів ми відносимо такі: мотиваційно-цільовий компонент інтелектуально-творчих умінь, який включає мотиви, що виникають на основі пізнавальних інтересів, усвідомлення значущості інтелектуально-творчих умінь як важливої складової частини професіоналізму сучасного вчителя музичного мистецтва, що виражається у професійно-ціннісному ставленні до обраної професії; когнітивно-пізнавальний компонент, який передбачає наявність знань із педагогіки, психології, мистецтвознавства тощо; операційний компонент, що включає загальні та спеціальні інтелектуально-творчі вміння; особистісний компонент інтелектуально-творчих умінь, який включає такі особистісні якості, як креативність, самостійність, ініціативність тощо.

З метою ефективного визначення критеріїв сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва доцільно визначити сутність дефеніції «критерій». У науковій літературі «критерій» (греч. *kriterion*) – це ознака, на основі якої здійснюється оцінка, визначення або класифікація чого-небудь [5]. Критерій є сукупністю показників, які розкривають норму, вищий рівень розвитку явища, що досліджується. Показник, що є компонентом критерію, є типовим і конкретним виявом сутності якостей досліджуваного процесу або явища, має вигляд судження про наявність або відсутність, а також інтенсивність виявлення якоїсь властивості об'єкта, що емпірично спостерігається [1, с. 123]. Так, у тлумачних словниках української мови визначено критерій як підставу для оцінки, визначення або класифікації чогось, мірило [2, с. 588; 3, с. 200]. В. Орлов визначив систему критеріїв професійного становлення студентів, яка будується від загальних до часткових критеріїв, що ґрунтуються на змісті компонентної структури досліджуваного феномену. До загальних віднесено групи критеріїв особистісного професійного розвитку майбутніх учителів мистецьких дисциплін: емоційно-мотиваційні, які характеризуються здатністю до емоційно-емпатійних реакцій у художньо-педагогічних ситуаціях і ставленням до мистецтва, власною мотивацією успіху, критичним ставленням до професійних недоліків, психологічною рефлексією; нормативно-регулятивні, що дають змогу оцінити дію механізмів і виявляють потенційно-регулятивні можливості професійного становлення, рефлексію власного знання і досвіду, художньо-естетичних смислів і сутностей; пове-

дінково-процесуальні, які спрямовані на розвиток художньо-педагогічної культури та самовдосконалення, прагнення до творчої самореалізації у професійній діяльності [4].

Уважаємо, що критеріями сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва є:

1. Професійно-креативний, який виявляє рівень професійної мотивації, усвідомлення значущості інтелектуально-творчих умінь як важливої складової частини професіоналізму сучасного вчителя музичного мистецтва, ставлення до творчої діяльності та професійного самовдосконалення інтелектуально-творчих умінь, серед яких:

а) професійна мотивація (ціннісне ставлення до обраної професії, професійно-пізнавальний інтерес):

- сформована повною мірою;
- сформована недостатньо;
- майже не сформована;

б) усвідомлення значущості інтелектуально-творчих умінь як важливої складової частини професіоналізму сучасного вчителя музичного мистецтва:

- усвідомлено;
- не усвідомлено;

в) ставлення до творчої діяльності та професійного самовдосконалення інтелектуально-творчих умінь:

- позитивно-активне;
- позитивно-пасивне;
- індиферентне.

2. Когнітивний критерій – знання про суть, алгоритм творчої діяльності, види і зміст інтелектуально-творчих умінь майбутнього вчителя музичного мистецтва; розвинене професійно-творче мислення:

- а) сформовані повною мірою;
- б) сформовані недостатньо;
- в) майже не сформовані.

3. Операційно-діяльнісний, що передбачає сформованість загальних і специфічних інтелектуально-творчих умінь:

а) сформованість загальних інтелектуально-творчих умінь:

- аналітико-прогностичних;
- конструктивних;
- організаторсько-регулятивних;

б) сформованість специфічних інтелектуально-творчих умінь:

- когнітивно-аналітичних;
- виконавсько-моделювальних;
- емоційно-експресивних;
- конструктивно-інтерпретаційних.

4. Особистісно-оцінний критерій, який виявляє характер самооцінки студентів щодо сформованості в них інтелектуально-творчих умінь; характер виявлення професійно-творчих якостей:

а) характер самооцінки студентів щодо сформованості в них інтелектуально-творчих умінь:

- адекватна;
- завищена;
- занижена;

б) характер виявлення професійно-творчих якостей (креативність; самостійність; ініціативність; мобільність; здатність до ризику, імпровізації, фантазування тощо):

- в) стійкий;
- г) ситуативний;
- г) майже не виявляються.

Визначені критерії сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва безпосередньо співвідносяться з компонентами названого феномену.

На основі виділених критеріїв і показників нами визначено рівні сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва:

1) високий рівень сформованості інтелектуально-творчих умінь характеризується творчим ініціативним вирішенням проблемних завдань, бажанням брати участь у творчій діяльності, постійною динамікою проявів інтелектуально-творчої діяльності, критичним аналізом одержаних результатів досягнень своєї діяльності. Рівень виконавської майстерності достатньо високий, розвинені вміння передавати емоційну насиченість музики, «захоплювати» слухачів своєю грою;

2) середній рівень сформованості інтелектуально-творчих умінь характеризується тим, що студенти здатні до аналізу образного змісту музичного твору, мають потребу поділитися з іншими власними міркуваннями про твір мистецтва. Їм притаманна творча ініціатива в музично-педагогічній діяльності, але помітна відсутність пошукової самостійності. Вони мають сформовану потребу в самовдосконаленні; в організації виконавського апарату наявні окремі недоліки, їхні дії мають реконструктивно-варіативний характер – перенесення у схожу ситуацію;

3) низький рівень сформованості інтелектуально-творчих умінь означає, що студенти працюють за аналогією. У них відсутні прояви рефлексивної діяльності, наявні необхідність у підказці, байдужість до професійної діяльності; музичні твори виконують неемоційно й непереконливо.

Висновки. Отже, дослідження проблеми формування інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва передбачає розроблення чіткої системи вимірювання рівня її сформованості. У зв'язку із цим у контексті даної статті проаналізовано й обґрунтовано критерії, показники та рівні сформованості інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителів музичного мистецтва. У контексті розв'язання проблеми формування інтелектуально-творчих умінь майбутніх учителя-

лів музичного мистецтва актуальними є питання впровадження в освітній процес вищих навчальних закладів методики та технології формування зазначених умінь.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Башманівський О. Формування інтелектуальних умінь старшокласників у процесі навчання предметів мовно-літературного циклу : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2009. 193 с.
2. Великий тлумачний словник сучасної української мови (з дод. і допов.) / уклад. і голов. ред. В. Бусел. Київ ; Ірпінь : ВТФ «Перун», 2005. 1728 с.
3. Івченко А. Тлумачний словник української мови. Харків : Фоліо, 2006. 540 с.
4. Орлов В. Теоретичні та методичні засади професійного становлення майбутніх учителів мистецьких дисциплін : автореф. дис. ... докт. пед. наук: 13.00.04. Київ, 2004. 45 с.
5. Ягупов В. Педагогіка : навчальний посібник. Київ : Либідь, 2002. 560 с.